

ВІДГУК
ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА
професора кафедри обліку і аудиту
Закарпатського угорського інституту імені Ференца Ракоці II,
доктора економічних наук, професора
ПОЙДИ-НОСИК Ніни Никифорівни
на дисертацію **КОНОВАЛОВА Романа Ігоровича**
на тему: «Державне регулювання розвитку
рибного господарства в Україні»,
подану до захисту у разову спеціалізовану вчену раду
на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 «Економіка»
з галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»

Аналіз дисертації Коновалова Романа Ігоровича дає змогу сформулювати наступні узагальнені висновки щодо актуальності, особливостей, наукової новизни, практичного значення, а також загальної оцінки дослідження, основні положення якого подані до захисту.

Актуальність теми дослідження. Сучасні трансформації у глобальному світі докорінно змінюють сутність, вектори та траєкторії розвитку галузей національної економіки. Очевидно, що безпосередньої уваги і надалі набуватиме необхідність вирішення глобальних проблем людства, реалізація цілей сталого розвитку Організації Об'єднаних Націй (ЦСР), які є основою об'єднаних міжнародних зусиль, спрямованого на подолання бідності, включаючи продовольчі проблеми. Так, згідно із даними FAO 9,2 % населення світу або 783 млн осіб відчували дефіцит продовольства у 2023 році. В наступні періоди, на жаль, ситуація із вирішенням актуальної проблеми забезпечення населення світу продовольством суттєво не підтверджує зміни на краще й надалі потребує урахування інтересів як виробників, споживачів, так і держави. Водночас вказане становище зумовлює підвищення ролі рибного господарства у вирішенні проблеми дефіциту продовольства.

Важливим кроком, в умовах скорочення посівних площ у світі, стане розвиток галузей тваринництва, зокрема і галузі рибного господарства. У даному контексті, суттєво зростає роль рибного господарства в Україні як щодо забезпечення продовольчої безпеки, задоволення внутрішнього попиту

на рибу та рибну продукцію, так і виходу на нові ринки риби для реалізації продукції.

У контексті зазначеного, предметом наукових пошуків стають проблеми застосування відповідного викликам сучасності методичного інструментарію забезпечення галузевого регулювання, що досягається шляхом удосконалення важелів, інструментів, заходів і методів державного регулювання розвитку рибного господарства в Україні в умовах воєнного стану.

Врахування викладених положень дає підстави стверджувати про актуальність обраної Р. І. Коноваловим теми дисертації.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконувалося відповідно до плану науково-дослідної роботи Національного університету біоресурсів і природокористування України за темами: «Прикладна розробка новітнього організаційно-економічного механізму регулювання сталого рибальства і аквакультури через розвиток сільських територій» (номер державної реєстрації 0120U102110), де запропоновані концептуальний авторський підхід до трактування базових методичних підходів для формування інструментарію галузевого регулювання та класифікація на основі групування: інструментів спрямованих на підтримання цін на рибну продукцію та інструментів зниження рівня витрат на виробництво риби; «Прикладні рішення регулювання розвитку сільського та рибного господарства в умовах надзвичайних викликів для національної безпеки України» (номер державної реєстрації 0122U001643) та «Прикладні рішення регулювання конкурентоспроможності сільського і рибного господарства в системі циркулярної біоекономіки та викликів для національної безпеки України» (номер державної реєстрації 0123U101944), де з урахуванням внутрішніх і зовнішніх обставин обґрунтовано заходи регулювання розвитку вітчизняного виробництва кормів для риб для зменшення залежності від імпорту.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Наукові положення, висновки

і практичні рекомендації, викладені у дисертації Р. І. Коновалова, мають достатній ступінь обґрунтованості, який підтверджується опрацюванням широкого кола наукових праць зарубіжних і вітчизняних науковців; автором використано значну кількість статистичних даних офіційних інформаційних джерел. Здобувачем застосовувалися відповідні методи наукового дослідження, а саме: економіко-математичний, діалектичний, статистичний, розрахунковий, формалізації, синтезу, наукового абстрагування, факторного аналізу та інші методи.

Статистичне та фактологічне підґрунтя дисертаційного дослідження становили нормативно-правові акти щодо регулювання рибного господарства, матеріали та звітні дані Державної служби статистики України, Міністерства економіки України, Міністерства аграрної політики та продовольства України, Державної митної служби України, Держрибагентства України, ресурси мережі Інтернет, наукові досягнення вчених-економістів і практиків, обґрунтування власних спостережень та аналітичних розробок під час написання дисертації.

Висновки та рекомендації повною мірою відповідають визначеним завданням та змісту, що дозволяє вважати дисертацію завершеним дослідженням.

Новизна наукових положень та висновків, сформульованих у дисертації. Узагальнення наукових положень, які виносяться на захист дозволяє визначити нові, отримані здобувачем результати, що полягають в обґрунтуванні теоретичних засад і розробленні комплексу заходів щодо підвищення ефективності державного регулювання розвитку галузі рибного господарства в Україні. Серед найбільш важливих результатів проведеного дослідження маємо всі підстави виокремити складові дослідження, де:

удосконалено:

– теоретичні положення з наданням рекомендацій, направлених на поліпшення вітчизняної рибної політики шляхом практичного впровадження заходів державного регулювання для розвитку рибного господарства та розроблення механізму ліцензування в галузі для захисту виробничих

систем, який на противагу наявним напрацюванням, враховує вибір базових індикаторів і сприятиме під час видачі ліцензії автоматичному врахуванню дозволів на спеціальне водокористування, даних про оренду землі, про рибницьке господарство, об'єкти аквакультури, норми годівлі, витрати води, наявності професійної освіти для надання ліцензії на здійснення рибогосподарського виробництва;

– наукові засади державного галузевого регулювання із запровадження прозорих і конкурентних економічних механізмів розподілу доступу до водних біоресурсів між суб'єктами рибного господарства внаслідок удосконалення адміністративно-правового методу регулювання шляхом проведення аукціонів й визначення ціни лота водних біологічних ресурсів із виокремленням підходів імперативного та диспозитивного регулювання й змішаного імперативно-диспозитивного методу регулювання, що дозволяє запропонувати заходи прискореного розвитку рибальства, визначення вагових коефіцієнтів і подальше їх використання для уникнення процесів монополізації товарообмінних процесів на агропродовольчому ринку;

дістали подальшого розвитку:

– обґрунтування пріоритетних напрямів запровадження базових підходів для визначення впливу надзвичайних викликів на рибне господарство й виокремлення заходів регулювання розвитку галузі, оскільки наслідки збройної агресії мали негативний вплив на сектор рибальства та аквакультури, що, на відміну від наявних підходів, обґрунтовує визначення потенційного впливу на рибні господарства, розташовані в районах близько до лінії фронту та в прилеглих районах, що потребують державної підтримки для відновлення та реконструкції зруйнованих об'єктів, рибні ставки, включаючи сховища, складську інфраструктуру, а також системи водозабору й випуску, які мають вирішальне значення для подальшого здійснення рибогосподарського виробництва в умовах трансформаційних процесів;

– виявлення закономірностей державного регулювання рибного господарства на основі індикаторів функціонування вітчизняного і світового

ринку кормів для риб, що дозволило врахувати особливості галузі через вплив сировинних ресурсів на галузеву структуру виробництва, й надало підстави надати пропозиції звільнити від оподаткування ввезним митом корми для риб для удосконалення інструментів регулювання згідно із базовими засадами Закону України від 24.03.2022 № 2142-IX «Про внесення змін до Податкового кодексу України й інших законодавчих актів України щодо вдосконалення законодавства на період дії воєнного стану», де економічне зростання узгоджене з ресурсозбереженням;

Робота насичена статистичним матеріалом, що у поєднанні із теоретичними аспектами проблеми дозволяє сформувати цілісне уявлення про предмет дослідження. Висновки, сформульовані у дисертації є логічно побудованими та мають аналітичне підґрунтя.

Практична цінність результатів дослідження. Результати дисертації Р. І. Коновалова мають важливе практичне значення, що полягає у перспективності використання основних положень і запропонованих пропозицій у діяльності органів законодавчої та виконавчої влади різних рівнів, суб'єктів господарювання та науковою спільнотою при проведенні подальших наукових пошуків у даному напрямі. Практичну цінність наукового дослідження Р. І. Коновалова підтверджено практичним впровадженням здобутків автора в роботу Державної установи «Виробничо-експериментальний Дніпровський осетровий рибовідтворювальний завод ім. академіка С. Т. Артющика», де розкрито потенціал структурних змін у галузі рибного господарства в системі глобалізації економіки, а також Асоціації «Укррибспілка», де використано запропоновані рішення щодо регулювання розвитку рибного господарства на засадах ресурсозбереження через обґрунтування та проведення економічних розрахунків для оцінки розмірів матеріальної компенсації господарствам за регіонами, пропозиції щодо удосконалення методичної складової в аспекті встановлення розміру заподіяних збитків за відповідними критеріями, визначення категорій з метою розрахунку розміру грошової компенсації господарствам.

Теоретичні положення та практичні результати дослідження впроваджені в навчальний процес Національного університету біоресурсів і природокористування України, зокрема, у навчальні програми дисциплін «Міжнародна економічна діяльність України», «Міжнародний аграрний бізнес», «Європейські студії», «Глобальна економіка», «Аграрна політика».

Відтак, теоретичні положення, методичні розробки та практичні результати дисертаційного дослідження дають підстави зробити висновок, що дана робота містить наукові положення, які є новими та характеризується практичною спрямованістю.

Повнота викладення у наукових працях наукових положень, висновків, рекомендацій, сформульованих у дисертації. Доцільно зазначити, що основні положення дисертації опубліковано у 16 наукових працях, з яких 6 статей у наукових фахових виданнях України, 8 тез наукових доповідей та 2 методичні рекомендації, які додатково відображають наукові результати дисертації.

Апробацію результатів дисертаційного дослідження здійснено на міжнародних конференціях і міжнародних науково-практичних семінарах. Результати наукового дослідження, які винесено на захист, отримані автором особисто, вони повною мірою відображені в опублікованих працях. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, у дисертації використані лише ті положення, ідеї і висновки, які є результатом особистих досліджень здобувача. За кількістю публікацій, рівнем наукових видань, в яких вони були представлені, повнотою викладення положень дисертаційного дослідження відповідні вимоги витримані.

Оцінка змісту дисертації. Дисертація складається з анотації, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг дисертації становить 242 сторінки. Основний зміст дисертації викладено на 189 сторінках. Робота містить 20 таблиць та 26 рисунків, 10 додатків. Список використаних джерел налічує 165 найменувань.

У першому розділі дисертації розкрито науково-теоретичні аспекти державного регулювання розвитку галузей аграрного сектору економіки, досліджено процес еволюції наукових підходів щодо державного регулювання розвитку галузей національної економіки пов'язаних з продовольством; здобувачем систематизовано методичні засади функціонування рибного господарства відповідно до цілей збалансованого розвитку; розглянуто сучасний інструментарій, заходи регулювання розвитку рибного господарства.

У другому розділі проаналізовано сучасний стан та ідентифіковано основні тенденції розвитку галузі вітчизняного рибного господарства в Україні та світі; проведено комплексний аналіз світових і національних тенденцій розвитку рибного господарства з урахуванням економічного впливу на галузь; узагальнено передовий зарубіжний досвід регулювання розвитку галузі. Здобувачем досліджено тенденції впливу воєнного стану на формування сировинних ресурсів у рибному господарстві та запропоновано досвід регулювання ринку кормів для риб в аспекті галузевого розвитку в Україні та світі на засадах ресурсозбереження.

У третьому розділі дисертації сформульовано концептуальні підходи щодо забезпечення трансформації важелів, механізмів, засобів державного регулювання галузі рибного господарства на основі концептуальних положень практичного впровадження інструментів і заходів регулювання для розвитку аквакультури; запропоновано напрями удосконалення методів, важелів і механізмів державного регулювання рибальства, надано прикладні рішення регулювання розвитку рибного господарства в умовах подолання впливу надзвичайних викликів для України.

Викладення матеріалу дисертації здійснено українською мовою з дотриманням наукового стилю. Структура і зміст дисертації логічно й послідовно пов'язані між собою.

Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності. Дисертація та наукові публікації, у яких висвітлені основні наукові результати дисертації, не містять порушень академічної доброчесності (академічного

плагіату, самоплагіату, фабрикації, фальсифікації). Дисертація оформлена згідно з нормативними вимогами і стандартами з дотриманням системного викладення матеріалу. Робота написана державною мовою, стиль викладення матеріалу – науковий, літературний. Текст дисертації переважно позбавлений граматичних і орфографічних помилок, а також технічних недоліків. Основні положення, висновки, пропозиції та рекомендації дисертації в цілому характеризуються послідовністю, аргументованістю і завершеністю.

Висновки та пропозиції, що викликають певні сумніви, зауваження або вказують на окремі суперечності та можуть слугувати підґрунтям дискусії під час захисту дисертації. В цілому відзначаючи наукову цінність проведеного дисертаційного дослідження, а також обґрунтованість основних положень новизни, висновків і рекомендацій, доцільно, водночас, звернути увагу на окремі дискусійні положення:

1. При формулюванні актуальності обраної теми дослідження автор вказав на низку проблем реалізації наукових підходів щодо державного регулювання розвитку галузей національної економіки пов'язаних з продовольством в Україні, тобто переважно на емпірично встановлені закономірності та тенденції розвитку досліджуваного явища. Водночас, якщо взяти до уваги теоретичні та методичні аспекти заявленої проблематики, предмет дослідження має бути значно ширшим і враховувати невирішеність багатьох інших дискусійних питань, у тому числі теоретико-методичного змісту. Зокрема, у актуальності не вказано, які ж саме невирішені теоретичні та методичні питання змусили автора вдатися до проведення представленого наукового дослідження.

2. У другому розділі автор проводить і описує на с.73 дисертації аналіз прогнозів розвитку рибного господарства, де встановлено, що обсяги виробництва світової аквакультури за наступне десятиліття зростуть на 20 млн тонн. Водночас здобувачем прораховані загрози до сповільнення темпів обсягів виробництва на 40 % у порівнянні із зростанням на 33 млн тонн протягом останніх 10 років. Така ситуація в рибному господарстві стане

наслідком того, що Китай, найбільший у світі виробник продукції аквакультури може значно зменшити темпи зростання виробництва. Однак, в роботі ці питання розглянуто дещо поверхнево і схематично. Дисертація мала б ще більшу науково-практичну цінність, якби автор звернув увагу і в роботі ширше обґрунтував заходи для підсилення регуляторних дій держави, спрямованих на посилення сталості сектору, підвищення ефективності експлуатації рибних ресурсів.

3. Здобувачем переконливо обґрунтовані положення щодо формування тенденцій впливу воєнного стану на формування сировинних ресурсів у галузі. Але доцільно було б роботу доповнити висновками з цифровими даними для більш ретельної оцінки даного впливу та описати в дисертації наскільки впливу воєнних дій, зокрема у 2022 році, на стан фінансових втрат для рибальства на рівні всього загального вилову в Азовському та Чорному морях та промислових рибалок, які діяли у внутрішніх водоймах і дельтах порівняно з виділеними квотами на добування (вилов) водних біоресурсів, оскільки потрібно чітко зрозуміти як квотування, як інструмент регулювання, був застосований в умовах надзвичайних викликів.

4. Дисертантом переконливо обґрунтовані положення щодо формування системи приватних риборозплідників, що включає зариблення водойм Дніпровського каскаду та комерційне вирощування риби (с. 139, с. 142). Проте, питанням обґрунтування доцільності механізму їх створення, структури, підпорядкованості, зміни до статутів риборозплідників, щоб надати їм можливість займатися прибутковою господарською діяльністю, визначенню основних завдань та функцій у роботі не приділено достатньо уваги.

5. Здобувачу варто було б розглянути зарубіжний досвід практичної оцінки значення прозорих елементів механізмів розподілу загальнодержавних ресурсів для подальшого створення рівних умов для економічної конкуренції серед суб'єктів господарювання з виокремленням нелімітованих водних біоресурсів, конкретизувати її слабкі та сильні сторони, а потім запропонувати

можливі варіанти розв'язання проблеми економічного, екологічного характеру для галузі та відповідну концентрацію ресурсів органів виконавчої влади.

Підсумовуючи вищезазначене, необхідно констатувати, що наявні в дисертації дискусійні положення, значною мірою, характеризують авторській підхід й не знижують її загальної позитивної оцінки.

Загальний висновок. Зважаючи на актуальність вирішених у процесі дослідження завдань та отриманих вагомих наукових результатів доцільно стверджувати, що дисертація Коновалова Романа Ігоровича є ґрунтовним науковим дослідженням, виконаним на високому рівні. Дисертація містить нові наукові положення, що поглиблюють теоретико-методичні засади та вирішують важливе наукове завдання, яке полягає в поглибленні теоретико-методичних положень та розробленні практичних рекомендацій, направлених на удосконалення важелів, інструментів, заходів і методів державного регулювання розвитку рибного господарства в Україні в умовах воєнного стану.

Одержані наукові результати достатньою мірою обґрунтовані, характеризуються повнотою викладення та логічністю побудови. Опубліковані автором наукові праці відображають основні положення проведеного дисертаційного дослідження.

За актуальністю, змістом, новизною та важливістю одержаних автором наукових результатів, ступенем обґрунтованості та їх достовірністю, дисертація Коновалова Романа Ігоровича на тему: «Державне регулювання розвитку рибного господарства в Україні» вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (із змінами, внесеними згідно з Постановами Кабінету Міністрів України № 283 від 03.04.2019 р. та № 502 від 19.05.2023 р.), наказу МОН України № 40 від 12 січня 2017 року «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства освіти і науки України № 759 від 31.05.2019 р.)

і Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (із змінами, внесеними згідно з Постановами Кабінету Міністрів України № 341 від 21.03.2022 р. та № 502 від 19.05.2023 р.), а її автор – Коновалов Роман Ігорович заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» за спеціальністю 051 «Економіка».

Офіційний опонент
професор кафедри обліку і аудиту
Закарпатського угорського
інституту імені Ференца Ракоці II,
доктор економічних наук,
професор

Ніна ПОЙДА-НОСИК

